

Uitbreiding van onderwijstijd: Is dat zinvol?

Pieter Appelhof

Onderzoeker- adviseur bij Oberon, juli 2009

Extra onderwijstijd voor onderpresteerders

In het basisonderwijs presteert 10 tot 18 % van de leerlingen, onder zijn of haar niveau. De Onderwijsraad pleit voor het inzetten van extra leertijd voor onderpresteerders boven de reguliere onderwijstijd. De staatssecretaris heeft dat laatste advies overgenomen en zet in het schooljaar 2009 - 2010 pilots uit om ervaring op te doen met besteding van extra onderwijstijd voor achterstandskinderen.

Onderwijstijdverlenging is een verlenging van de effectieve leertijd, die benut wordt voor het actief tegengaan van onderpresteren bij leerlingen. De extra leertijd kan worden bereikt met verlengde schooldag, weekendscholen en zomerscholen. De extra leertijd dient in het bijzonder gericht te zijn op het wegwerken van taal- en rekenachterstanden. Daarnaast kan verrijkende leerstof worden aangeboden. Van leerlingen wordt verwacht dat ze meerdere jaren deelnemen. Is uitbreiding van onderwijstijd zinvol? Dit essay gaat over vormen van uitgebreide onderwijstijd en de condities die tot resultaten bij leerlingen kunnen leiden (zie ook Appelhof, 2009).

Uitgebreide onderwijstijd in Nederland

In Nederland treffen we verschillende vormen van uitgebreide schooltijd aan zoals bijspijkeruren, huiswerkklassen en verlengde schooldag activiteiten, o.a binnen kader van een brede school. In beperktere mate zijn er ook weekend- en zomerscholen. Een bijzondere vorm van verlengde schooldag is de *leerkansenprofielschool*, een Haags initiatief, bestemd voor scholen met 70% gewichtenleerlingen. De schooldag van deze leerlingen is met 6 extra uren per week (verplicht) verlengd. Het doel is de leer- en ontwikkelingskansen van kinderen te maximaliseren en tevens de sociale competenties en de maatschappelijke betrokkenheid te bevorderen. De extra activiteiten hebben een talig, educatief karakter op het gebied van sport en cultuur. Binnen de reguliere lessen komt zo meer tijd vrij voor lees- taal- en rekenontwikkeling.

Er is een aantal *weekendscholen*. De IMC Weekendschool bestaat tien jaar met vestigingen in Amsterdam (3), Den Haag, Nijmegen, Rotterdam, Tilburg, Utrecht en Groningen. De IMC Weekendschool draait op particuliere fondsen. Het doel is het verbreden van de perspectieven en de vergroting van het zelfvertrouwen van leerlingen uit achterstandswijken. De kinderen maken kennis met de wereld van wetenschap en kunst onder andere op het gebied van geneeskunde, filosofie, poëzie, wiskunde, sterrenkunde en beeldende kunsten. Het verwachting is dat kinderen drie jaar deelnemen. Ook de Stichting Educatieve Begeleiding Amsterdam (EBA) is gestart met weekendscholen in Bos en Lommer en Slotervaart te Amsterdam. De activiteiten, merendeels verrijkingsactiviteiten, vinden plaats op zaterdag- of zondagmiddag. *Zomerscholen* zijn er o.a. in Den Haag, Rotterdam en Delft. Ze richten zich in hoofdzaak op verrijkingsactiviteiten.

Uitgebreide onderwijstijd in het buitenland

Sinds ongeveer 20 jaar zijn er in de Verenigde Staten programma's voor *uitgebreide schooltijd* die zich nadrukkelijk richten op de verbetering van de onderwijskansen van kinderen uit achterstandsmilieus (Rocha, 2007). Kenmerkend is dat overwegend een

integrale aanpak wordt gevolgd, waarbij gestreefd wordt naar meer effectieve instructietijd tijdens de reguliere schooluren en extra onderwijstijd na school. De extra tijd wordt gewonnen door een verlenging van de schooldag, verlenging van de schoolweek maar ook door verlenging van het schooljaar, bijvoorbeeld met een continu rooster. Zo zijn er year-roundscholen die alle vormen van uitbreiding praktiseren (per dag, per week, per jaar), hetgeen resulteert in 360 extra uur per jaar (30% extra tijd). Uitbreiding van onderwijstijd wordt ook wel ingezet op zwak presterende scholen ter verbetering van het onderwijsniveau. De maatregel maakt dan deel uit van een schoolverbeteringsproject.

De extra onderwijstijd wordt besteed aan tutoring, educatieve service, verrijkende activiteiten (enrichment) op het gebied van cultuur en sport, recreatieve activiteiten, huiswerkclubs en extra cursussen. Verrijkende activiteiten worden van belang geacht om 'basics' in een bredere context van vorming te plaatsen. Ze maken het mogelijk om kennis en vaardigheden in te bedden waardoor basics praktische betekenis wordt gegeven en leerlingen gemotiveerd raken voor leren.

De projecten besteden veel aandacht aan de professionalisering van leerkrachten gericht op effectieve instructievormen en positieve motiverende omgang met leerlingen. De projecten worden deels gesubsidieerd en deels ondersteund door fondsen.

Effecten uitgebreide onderwijstijd

Onder welke condities leidt uitgebreide onderwijstijd tot betere schoolprestaties?

Het aantal year-round scholen in de V.S. is toegenomen van 400 aan het eind van de jaren tachtig tot 2880 in het jaar 2000 (Mc. Millen, 2001). Meest voorkomend is dat de 180 instructiedagen anders worden verdeeld over het schooljaar, bijvoorbeeld 45 schooldagen afgewisseld met 15 vakantiedagen.

Year-round scholen met 180 instructie-uren leveren geen betere prestaties op bij lezen en rekenen. Wel is enige winst bij achterstandsleerlingen geconstateerd ingeval extra remedial teaching en verrijkingsactiviteiten worden aangeboden. De voordelen van de year-round school moeten gezocht worden in satisfactie van leerkrachten, leerlingen en ouders én de kostenbesparing door efficiënter van de ruimten. Er zijn ook year-round scholen die de leertijd hebben uitgebreid tot 360 uur. Die scholen presteren beter op taal- en rekenen (Hoxby en Murarka, 2008).

Uit Nederlands onderzoek van Luyten, cs. (2009) blijkt dat achterstandsleerlingen niet lijden van de zomervakantie. In de V.S. is dat wel aangetoond. De zomervakanties zijn daar langer. Het aantal *zomerscholen* is in de V.S. de afgelopen 25 jaar flink toegenomen. Veel programma's zijn verplicht gesteld, bestemd voor achterstandskinderen en remediërend van aard. Bij andere programma's is de deelname vrijwillig. Helpt het meerdere jaren volgen van een zomerschool het gat te dichten?

Uit een meta-analyse bestaande uit 93 studies blijkt dat de inzet van zomerprogramma's een beperkt effect hebben (in: Alexander, c.s, 2007). De hogere SES-leerlingen profiteren wat meer.

Borman en Dowling (2006) deden een solide onderzoek naar de effecten van de Baltimore Summer Academy. Deze zomerschool wordt gerund door studenten van de John Hopkins University. Kinderen met onderwijsachterstand die minstens twee of drie zomers vrijwillig de zomerschool volgen gaan significant vooruit in leerprestaties. Verschillende factoren beïnvloeden het succes. Erg belangrijk is de voortdurende aanmoediging van leerlingen om het programma te blijven volgen gedurende drie jaar én het onderhouden van contacten met de leerkrachten die het programma uitvoeren én met de ouders. Van belang is ook dat zomerprogramma én het reguliere programma op elkaar aansluiten. De recreatieve activiteiten spelen een motiverende rol.

In Engeland heeft Playing for Succes, een initiatief van Tony Blair, een grote vlucht genomen (160 centra). Het is een vorm van verlengde schooldag. Groepen van uitverkoren kansarme leerlingen komen hiheen in een snortstadion. Per centrum worden

per jaar 500 leerlingen ontvangen gedurende 2 á 3 uur per week en 8 tot 10 weken lang. De groepen tellen 15 leerlingen. Deze motiverende sportomgeving (invloed van rolmodellen) is ingericht om de onderwijskansen te verbeteren. De komende jaren wordt Playing for Succes ook in Nederland, op initiatief van KPC-Groep, in verschillende grote plaatsen uitgezet.

Uit onderzoek van Sharp, c.s. (2002) blijkt dat Playing for Succes erg populair is. De vrijwillig deelnemende, maar uitverkoren leerlingen en hun ouders zijn zeer tevreden. Zij constateren bij de leerlingen winst in vaardigheden, vooral rekenen en ICT, en zelfvertrouwen. De resultaten zijn redelijk gelijk voor alle belangengroepen (etniciteit, geslacht, ouderlijk inkomen). Zorgkinderen maken minder progressie.

In een recenter onderzoek (Sharp, c.s., 2007) is nagegaan of er ook effecten op lange termijn worden bereikt. Dit is vastgesteld in het kader van het National Curriculum Assessment. Het beeld is wisselend. In vergelijking met controlegroepen is er bij een kleine groep van leerlingen van enkele centra blijvend succes geconstateerd. De centra met een langetermijn succes functioneren op een kwalitatief hoog niveau. Ze houden intensief contact met de scholen van de leerlingen voor, tijdens en na deelname via informatie, overleg, bezoeken en adviezen (studie- en leerhulp). Ze zijn, wat de leeraanpak betreft, gericht op 'selfregulation.' De instructieaanpak is in het bijzonder gericht op de specifieke leerproblemen van de individuele leerlingen (wat vind je moeilijk, dan gaan we dat aanpakken). Er is voortdurende positieve feedback van de docent op de leerlingen. Ze leren zelfstandig opdrachten uit te voeren waardoor hun zelfvertrouwen toeneemt. De gevolgde werkwijze op de centra wordt dus overgedragen aan de reguliere scholen van de leerlingen. Tevens worden intensieve contacten met ouders onderhouden ter bevordering van hun betrokkenheid. De succesvolle centra selecteren leerlingen die het beste kunnen profiteren van de aanpak.

Samenvattend blijkt uit de evaluaties van de verschillende vormen van extra onderwijstijd dat betere resultaten afhankelijk zijn van de kwaliteit van de extra benutte tijd én van de verbinding die wordt gelegd met de aanpak tijdens de reguliere lessen. De beste resultaten worden geboekt wanneer binnen de reguliere tijd én de uitgebreide tijd het programma de kenmerken vertoont van effectief onderwijs zoals: hoge verwachtingen, positieve beloning ter bevordering van zelfvertrouwen, 'time on task,' goede instructiekwaliteit, continuïteit in het leren en een motiverende context met behulp van verrijkingsactiviteiten. Effecten zijn dus afhankelijk van een flinke tijdsinvestering over meerdere jaren en een hoge kwaliteit van het onderwijsaanbod. De conclusie is dat extra tijd alleen zinvol is indien onderwijs van hoge kwaliteit wordt geboden zowel, binnen als buiten de reguliere uren; de kwantiteit als middel om de kwaliteit te verbeteren.

Bronnen

Alexander, Karl, L., Entwisle, Doris. R., Steffel Olson, Linda. (2007). Lasting consequences of the summer learning gap. *American Sociological Review*, vol. 72, (april:167-180).

Appelhof, Pieter. (2009). *Een oriëntatie naar uitgebreide onderwijstijd*. Utrecht: Oberon.

Borman, Geoffrey D., Dowling, N. Maritza. (2006) Longitudinal Achievement Effects of Multiyear Summer School: Evidence From the Teach Baltimore Randomized Field Trial. *Educational Evaluation and Policy Analysis Spring 2006*, vol.28, No.1 .pp. 25-48.

Hoxby, Caroline. M. & Murarka, Sonali. (2008). New York City Charter Schools. Who

attends them and how well they teaching their students? *Education next*, vol. 8, no 3, pag. 1 - 8.

Luyten, H. Schildkamp, K., Verachtert, P. (2008). Vooruitgang in technisch lezen gedurende het schooljaar en de zomervakantie . *Pedagogische Studiën. Tijdschrift voor onderwijskunde en opvoedkunde* , jrg. 86, nr. 3, p. 196 - 213 .

McMillen, Bradley,. (2001). A Statewide Evaluation of Academic Achievement in Year-Round Schools. *The Journal of Educational research* ,vol.95, no 2, (67- 74).

Onderwijsraad (2007). *Presteren naar vermogen*. Den Haag: Onderwijsraad.

Rocha, Elena (2007). *Choosing more time for student's. The what, why and how of expanded learning*. Washington: Centre for American Progress.

Sharp, Caroline, Blackmorte, Jenny, Kendall, Lesley, Greene, Katy, Keys, Wendy, Macaulay, Anna, Schagen, Ian, Yeshanew, Tilaye. (2002). *Playing for Succes. An evaluation of the fourth Year* . London: National Foundation for Education Research.

Sharp, Caroline., Chamberlain, Tamsin, Morrison, Jo, Filmer-Sankey, Caroline. (2007)

Playing for Succes. An evaluation of its long term impact, London: National Foundation for Education Research.

Woodworth, Katrina R., David, Jane L., Guha, Roneeta, Wang, Haiwen, Lopez-Torkos, Alejandra (2008). San Francisco Bay Area KIPP schools. A study of early implementation and achievement. Final report. San Francisco: Center for Education Policy.